

کتاب جامع
جمعیت شناسی و تنظیم خانواده

مؤلفین:

دکتر محسن فاتح، دکتر شهیر حقیقت، دکتر ماندانا ابراهیمی
اعضای هیئت علمی جهاد دانشگاهی و مدرسین دانشگاه جامع علمی- کاربردی

با همکاری:

دکتر محمد اسماعیل مطلق، دکتر محمد اسلامی، پرنیان عندلیب، اعظم دخت رحیمی، معصومه آرشین چی
دفتر سلامت خانواده و جمعیت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی

بهار ۱۳۸۶

سرشناسنامه	فاتح، محسن، ۱۳۴۷ -
عنوان و پدیدآور	کتاب جامع جمعیت‌شناسی و تنظیم خانواده/محسن فاتح، شهر حقیقت، ماندانا ابراهیمی
مشخصات نشر	تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۶.
مشخصات ظاهری	۱۱۹ص. مصور، جدول، نمودار، + یک لوح فشرده.
شابک	978-964-8848-94-6
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
موضوع	تنظیم خانواده.
موضوع	آبستی - پیشگیری.
موضوع	جمعیت‌شناسی.
شناسه افزوده	حقیقت، شهر، ۱۳۴۷ -
شناسه افزوده	ابراهیمی، ماندانا، ۱۳۴۹ -
شناسه افزوده	سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
رده‌بندی کنگره	۶۲۰/۱۳۶ RG
رده‌بندی دیویی	۶۱۳/۹۴
شماره کتابخانه ملی	۵۰۶۶۷-۸۵

کتاب جامع جمعیت‌شناسی و تنظیم خانواده

مؤلفین: دکتر شهر حقیقت، دکتر محسن فاتح، دکتر ماندانا ابراهیمی

دکتر محمد اسماعیل مطلق، دکتر محمد اسلامی، پرنیان عنبدلیب، اعظم دخت رحیمی، معصومه آرشین‌چی

صفحه آرا و طراح جلد: زینب جوادی تاش

ناشر: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی

چاپ: اول - ۱۳۸۶

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۴۸-۹۴-۶

حق چاپ و نشر محفوظ است.

سازمان انتشارات

نشانی سازمان انتشارات: تهران - خیابان انقلاب اسلامی - خیابان فخررازی - خیابان شهدای ژاندارمری - پلاک ۱۵۳

تلفن: ۶۶۹۵۲۹۴۸ - دورنگار: ۶۶۴۸۷۱۵۹

پست الکترونیکی: Email:info@isba.ir

پایگاه اطلاع‌رسانی: www.isba.ir

تلفن مرکز پخش: ۶۶۹۵۲۰۴۰ - ۶۶۹۶۸۷۵۲

کلیات جمعیت شناسی	
۹	مقدمه
۹	توسعه
۱۰	جمعیت شناسی
۱۱	نظریه های جمعیتی
۱۲	روش های جمع آوری اطلاعات در جمعیت شناسی

فصل اول

اپیدمیولوژی جمعیت	
۱۷	تعریف
۱۷	تعداد جمعیت
۱۸	ترکیب سنی جمعیت
۲۰	ترکیب جنسی جمعیت
۲۰	توزیع جغرافیایی جمعیت

فصل دوم

حرکات جمعیتی	
۲۳	تعریف
۲۳	باروری و موالید
۲۴	مرگ و میر
۲۵	مهاجرت
۲۵	طبقه بندی مهاجرت ها
۲۶	عوامل مؤثر بر مهاجرت
۲۷	ازدواج و طلاق

فصل سوم

شاخص های جمعیتی	
۳۱	تعریف
۳۲	شاخص های ولادت و باروری
۳۶	شاخص های مرگ و میر
۳۷	شاخص های مهاجرت
۳۷	شاخص های ازدواج و طلاق

فصل چهارم

تغییرات جمعیتی در ایران و جهان		فصل پنجم
۴۱	تحولات جمعیت در مناطق مختلف جهان	
۴۲	عوارض ناشی از جمعیت زیاد	
۴۴	جمعیت ایران و مشکلات ناشی از آن	

سیاست های استراتژی های جمعیتی		فصل ششم
۴۹	سیر رشد جمعیت در جهان	
۴۹	سیر رشد جمعیت در ایران	
۵۰	سیاست های جمعیتی	
۵۰	سیاست های جمعیتی در جهان	
۵۱	سیاست های جمعیتی در ایران	

کلیات تنظیم خانواده		فصل هفتم
۵۵	تعریف تنظیم خانواده	
۵۶	اهمیت و اهداف تنظیم خانواده	
۵۷	تاریخچه تنظیم خانواده در جهان	
۵۷	تاریخچه فعالیت های تنظیم خانواده در ایران	
۵۸	استراتژی های تنظیم خانواده در جهان	
۵۹	استراتژی های تنظیم خانواده در ایران	

روش های پیشگیری از بارداری		فصل هشتم
۶۳	ساختمان و عملکرد دستگاه تولید مثل	
۶۸	تعاریف و اصطلاحات	
۶۹	روش های طبیعی پیشگیری از بارداری	
۶۹	روش نزدیکی منقطع	
۶۹	روش مقاربت در دوره مطمئن یا متد ریتمیک	
۷۰	روش موکوس (ترشحات مخاطی) گردن رحم	
۷۱	روش تغییرات دمای پایه بدن یا ریتم حرارتی	
۷۱	روش شیردهی	
۷۱	روش های طبی (هورمونی)	
۷۱	قرص ضد بارداری خوراکی	

۷۹	آمپول های تزریقی پروژسترونی
۸۱	کپسول های کاشتنی
۸۳	روش های مکانیکی
۸۳	کاندوم
۸۵	اسپرم کش ها
۸۶	دستگاه داخل رحمی یا آی-یو-دی
۹۰	روش های دائمی
۹۰	بستن لوله های رحمی (توبکتومی)
۹۳	بستن لوله در مردان (واژکتومی)
۹۵	روش های اورژانس پیشگیری از بارداری

ارتباط با مردم در خدمات تنظیم خانواده

۱۰۱	آموزش
۱۰۳	مشاوره
۱۰۶	وضعیت ارائه خدمات تنظیم خانواده در ایران
۱۰۶	تاثیر اجرای برنامه های تنظیم خانواده بر سلامت مادران و کودکان

برنامه ریزی، پایش و ارزشیابی بهداشت و تنظیم خانواده

۱۱۱	تعریف
۱۱۱	مراحل مختلف برنامه ریزی

۱۱۳	منابع
۱۱۷	استفتانات

مقدمه

تأمین سلامت از نیازهای اساسی انسان است و در توسعه پایدار نقش حیاتی دارد. چرا که دستیابی به آن راه رسیدن به بسیاری از دیگر اهداف توسعه اجتماعی و اقتصادی را هموار می‌نماید. از طرفی خانواده به عنوان بنیادی‌ترین واحد هر اجتماع تأثیری عمیق بر رشد و تعالی جامعه دارد. بنابراین حفظ سلامت خانواده یکی از هدف‌هایی است که در تمامی سیاست‌گذاری‌های بهداشتی همواره مورد توجه مسئولین امر قرار دارد. در واقع دستیابی به خانواده‌ای سالم با ویژگی‌هایی همچون تعامل سالم، بهره‌مندی از سطح سلامتی مطلوب و زندگی با کیفیت مناسب دورنمایی است که اکثر برنامه‌های بهداشتی، قصد ترسیم آن را دارند.

یکی از اهدافی که به منظور ارتقای سطح سلامت خانواده مورد توجه است کاهش میزان بروز بارداری‌های ناخواسته و پرخطر و فاصله‌گذاری بین بارداری‌ها و افزایش پوشش استفاده از خدمات مرتبط با پیشگیری از این گونه بارداری‌ها و تنظیم خانواده است. برای نیل به این هدف استراتژی‌های مختلفی اتخاذ گردیده، که از آن میان می‌توان به تبیین دوره‌های آموزشی، به منظور ارتقای سطح آگاهی‌آحاد جامعه و ایجاد نگرشی صحیح در برخورد با عواملی که می‌توانند سلامت خانواده و به طبع آن سلامت جامعه را به مخاطره اندازند اشاره نمود.

در واقع برگزاری این دوره‌های آموزشی در مقاطع مختلف تحصیلی حلقه مفقوده‌ای است که می‌تواند ارتباط بین دریافت‌کننده خدمت و ارائه‌دهنده آن را بیش از پیش برقرار نموده، در نهایت روی سطح سلامت جامعه تأثیر به‌سزایی داشته باشد. بدیهی است ارائه‌کنندگان مراقبت‌های سلامت می‌توانند با در نظر گرفتن چالش‌های پیش‌رو به ارائه مراقبت‌های پیشگیرانه در تمام سطوح پرداخته و نقش خود را در ارتقاء سلامت نظام خانواده به بهترین نحو ایفا نمایند.

در این راستا کتاب حاضر که با کوشش جمعی از اعضای هیئت علمی جهاد دانشگاهی علوم پزشکی تهران که از مدرسین دانشگاه جامع علمی کاربردی می‌باشند و با نظارت همکاران دفتر سلامت خانواده و جمعیت وزرات بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تهیه شده است، می‌تواند به عنوان مرجعی مناسب برای دانشجویان رشته‌های مختلف مورد استفاده قرار گیرد تا از این طریق بتوان با ارتقای سطح آگاهی افراد جامعه، در راستای توسعه بهداشت جامعه گام برداریم.

دکتر محمد اسماعیل مطلق

مدیرکل دفتر سلامت خانواده و جمعیت

امروزه هدف اساسی در برنامه های تنظیم خانواده و سیاستهای کلان جمعیتی هماهنگ ساختن شاخص های جمعیتی با توسعه اجتماعی و اقتصادی است به گونه ای که دستیابی به شاخص توسعه انسانی و تأمین سلامت جامعه محقق گردد. عدم تناسب شاخص های جمعیتی با شاخص های اجتماعی و اقتصادی منجر به بروز بحران هایی خواهد شد که فرصت پیشرفت را از مردم یک کشور و دولتها می گیرد. یکی از استراتژی های کشور ما به منظور برقراری این تعادل، ارائه آموزش های گروهی در زمینه مبانی جمعیت شناسی و تنظیم خانواده در مقاطع مختلف سنی می باشد. در این راستا وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزارت فرهنگ و آموزش عالی در سال ۱۳۷۲ واحد درسی تحت عنوان «جمعیت شناسی و تنظیم خانواده» را در کلیه رشته های آموزشی دانشگاه ها تدوین نمودند.

کتاب حاضر در پاسخ به نیاز دانشجویان و دانش پژوهان در مقوله جمعیت شناسی و تنظیم خانواده منطبق با سرفصل های مصوب این دوره تدوین شده، هدف اصلی توصیف مبانی و ضروریات این علم با زبانی ساده است. از سوی دیگر در این کتاب سعی شده تا با استناد به آخرین آمارهای وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و مرکز آمار ایران توجه دانشجویان محترم را به کاربردی بودن و تاثیر این برنامه ها بر روند رشد جمعیت بیش از پیش معطوف نماییم، تا از این طریق بتوانیم به هدف نهایی ارائه ی این درس یک تا دو واحدی نائل آییم.

امید است که مجموعه حاضر برای همکاران و دانشجویان عزیز مفید و خدمتی هر چند ناچیز به غنای پزشکی این مرز و بوم باشد.

در پایان لازم می دانیم از راهنمایی های بیدریغ و ارزشمند همکاران گرامی دفتر سلامت خانواده و جمعیت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و عنایت مدیر کل محترم آن اداره، جناب آقای دکتر مطلق سپاسگزاری نمائیم.